

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 274.532.46

Бусарева Т.Г.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної економіки,
*Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

МЕРЕЖЕВА ЕКОНОМІКА ЯК НОВА ФОРМА РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Бусарева Т.Г. Мережева економіка як нова форма розвитку економіки. У статті розглянуто особливості становлення та розвитку мережевої економіки та визначено її специфічні риси порівняно з економікою індустріального типу. Надано порівняльну характеристику типів економічної системи, зокрема командної, ринкової та мережевої. Значну увагу приділено визначенню критеріїв та угрупованню країн згідно з рівнями розвитку їхньої мережевої економіки. Виявлено подальші перспективи розвитку мережевої економіки.

Ключові слова: мережева економіка, технології, Інтернет, індекси, інформаційно-телекомунікаційні технології.

Бусарева Т.Г. Сетевая экономика как новая форма развития экономики. В статье рассмотрены особенности становления и развития сетевой экономики и определены ее специфические черты по сравнению с экономикой индустриального типа. Дана сравнительная характеристика типов экономической системы, в частности командной, рыночной и сетевой. Значительное внимание уделено определению условий и группировке стран согласно уровню развития их сетевой экономики. Определены дальнейшие перспективы развития сетевой экономики.

Ключевые слова: сетевая экономика, технологии, Интернет, индексы, информационно-телекоммуникационные технологии.

Busarievа T.G. Network economy as a new form of economic development. The article considers the peculiarity of the formation and development of the network economy and defines its specific features in comparison with the economy of the industrial type. In the article the comparative characteristic of types of the economic system, in particular, command, market and network, are highlighted. Considerable attention is paid to the definition of the criterion and the grouping of countries, according to the level of the development of their network economy. Further perspectives of the development of the network economy are revealed.

Key words: network economy, technologies, internet, indices, information and telecommunication technologies.

Постановка проблеми. Процес мережевізації світової економіки викликає підвищений інтерес як учених, так і економістів та інтерпретується у моделях трансформації суспільства як одна з ключових тенденцій сучасності. Революції в галузях інформаційно-комунікаційних технологій відбувалися й раніше, проте особливість сучасного періоду полягає у тому, що інформаційні взаємодії стали можливі в таких масштабах і з такою інтенсивністю, які не тільки не зустрічалися раніше в історії людства, а й можливість їх існування в майбутньому неможливо було передбачити. Саме тому на початку ХХІ ст. актуальним є аналіз становлення та розвитку мережевої економіки та визначення шляхів підвищення конкурентоспроможності країн за рахунок їх мережевізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковий аналіз становлення та розвитку мережевої економіки та її окремі теоретичні та практичні питання досліджено в роботах: Д. Андріссена, Н. Бонтіса,

С.М. Клімова, Р. Коуза, Б. Льова, Б.Б. Леонтьєва, Л.І. Лукичева, Б.З. Мільнера, І.В. Проніна, Т. Стюарта, Р. Тіссена та ін. Проблеми оцінки мережевої економіки як розвинутих країн, так і країн, що розвиваються, розглянуто в працях Е. Брукінг, Л.Г. Глушко, В.Ю. Зубко, Р. Каплана, А.Н. Козирєва, Д. Нортон, А. Пуліка, М. Мелоуна, Л.В. Постановова, К. Свейбі, К. Тейлора, Л. Едвінсона та ін. Однак залишається невирішеною значна кількість наукових проблем щодо визначення критеріїв угруповання та характеристики груп держав з однаковим рівнем розвитку мережевої економіки.

Формулювання цілей статті. Розглянуто особливості становлення мережевої економіки та її характерні відмінності від індустріальної економіки. Значну увагу приділено аналізу карти «мережевої планети», в якій виокремлюються особливості розвитку мережевої економіки у країнах-лідерах, країнах зі сповільненим темпом зростання, перспективних країнах та проблемних.

Виклад основного матеріалу. Сучасний етап економічного розвитку постіндустріального суспільства характеризується динамічним поширенням електронних мереж та, як наслідок, розвитком мережевої економіки. Головною рушійною силою електронного бізнесу стає розповсюджене застосування мережевих комунікацій для передачі та поширення інформації. Процеси впровадження нових інформаційних технологій впливають на всі сфери діяльності як окремих господарюючих суб'єктів, так і економіки у цілому. Під впливом цих процесів знаходяться окремі підприємства, об'єднання підприємств, ринки, економіки держав. Таким чином, формується специфічний економічний простір – мережевий простір як система нових економічних відносин. Важливо зазначити, що сучасні досягнення у розвитку глобальних інформаційних та комунікаційних технологій призвели до формування глобального електронного середовища для економічної діяльності, яка, своєю чергою, створила нові можливості для організаційного та інституціонального «дизайну» в бізнесі та інших сферах соціально-економічної діяльності суспільства.

Однією з умов становлення мережевої економіки стало витіснення у 80-х роках четвертого технологічного укладу п'ятим, у якому лідируючі позиції займають новітні комп'ютерні та інформаційні технології, засоби космічного зв'язку, волоконна оптика, біотехнології. Мережева економіка виникла на стику традиційної економіки та інформаційно-комунікаційних технологій і сьогодні є одним із напрямів, що бурхливо розвивається. Необхідно відзначити, що до 2000 р. мережева економіка іменувалася переважно «Інтернет-економікою» або «цифровою економікою», а з 2001 р. у міжнародному дослідницькому середовищі все ширше став використовуватися термін «мережева економіка» (іноді – «електронна економіка»)

В основі появи мережевої економіки лежать масштабні зміни в економічних процесах, викликані застосуванням ІКТ, можливостями передачі величезних обсягів інформації, аудіо- і відеоматеріалів на глобальному ринку. Крім того, широке застосування

ІКТ спричинило економічні та соціальні зміни на міжнародному макро- і мікрорівні. Зокрема, це дало змогу: знизити трансакційні витрати компаній, що ведуть бізнес у середовищі Інтернету; підвищити прозорість ринків (як покупці, так і продавці можуть легко порівнювати пропоновані ціни із цінами конкурентів); знизити бар'єри для входу на ринок та зменшити значення просторового та тимчасового чинників для ведення бізнесу; посилити глобальний характер економіки. Саме вищезазначені причини і відрізняють мережеву економіку від індустріальної (детально інформація наведена в табл. 1).

Нині присутні дві основні точки зору на сутність мережевої економіки. Відповідно до першої з них, під мережевою економікою слід розуміти ту економіку, яка включає в себе інформаційну галузь народного господарства. Це, зокрема, електронний бізнес та Інтернет-економіка. Інші автори схильні розширювати обсяг поняття «мережева економіка» до всієї економіки країни, причому у цьому разі електронний бізнес та Інтернет-економіка визначаються як складові частини. На перший погляд, виходить протиріччя, однак треба звернути увагу на те, що до складу сучасної економіки входить інформаційна (електронна) економіка та її компоненти як необхідна частина.

Якщо на початку розвитку промисловості, торгівлі та економічної теорії інформація була більшою мірою предметом інших наук й економіка лише користувалася нею за потреби, то нині економічна діяльність узагалі неможлива без інформації, яка разом із трудовими ресурсами і капіталом входить до складу чинників її функціонування і розвитку. У минулому мережеві форми організації економічних процесів практично були відсутні; був відсутній і електронний спосіб передачі інформації, що було пов'язано з недостатнім рівнем розвитку техніки. На початку ХХІ ст. все це – невід'ємна частина економіки, що було зумовлено тим, що як самої інформації, так і її користувачів стало досить багато та ручний спосіб її обробки і передачі є недостатньо ефективним, а іноді й просто неможливим.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика індустріальної економіки та мережевої економіки

Ознаки	Індустріальна економіка	Мережева економіка
Спрямованість діяльності	Вирішення питань традиційним шляхом	Пошук нових можливостей розвитку
Цінність продукту	Лімітованість продуктів підвищує їхню вартість	Цінність продуктів зумовлена їх множинністю
Постійні затрати	Мають високу значущість	Відносно низькі
Час розповсюдження продукції	Довгий період часу	Короткий період часу
Забезпечення росту віддачі від реалізації продукції	Відображає результат зусиль окремих підприємств	Забезпечується усією мережею та розповсюджується між її учасниками
Ціноутворення об'єктів копіювання	Пряме, ціна не змінюється, ціна підвищується за зростання попиту	Інверсійне, ціна знижується за зростання попиту
Формальні (бюрократичні процедури)	Широко розповсюджені	Не обов'язкові
Вплив посередників	Значний вплив на умови ринкового обміну	Незначне, або повністю відсутнє
Інновації	Інновації розповсюджуються в суспільстві у вигляді копій та повторів	Забезпечення повторів, копій. Зростання оригінальності, творчості, унікальності
Мобільність операцій	Невисока, потребує опосередкованих відносин	Висока, на основі прямих рівноправних зв'язків

Джерело: розроблено автором на основі [4, с. 12–17]

На підтвердження сказаного вище необхідно зазначити, що К. Келлі у книзі «Нові правила для нової економіки: дванадцять взаємопов'язаних принципів виживання в турбулентному світі» стверджував, що кожний бізнес підкориться в кінцевому підсумку логіці та економіці мереж. На початку XXI ст. процеси витіснення ієрархій мережевими структурами набувають масового і незворотного характеру, виявляючи себе через активне формування нової моделі організації виробництва – на рівні компаній, ринків, національних економік, інтегрованих спільнот та всього світового господарства [3, с. 4–7].

Стає дедалі більш очевидним, що глобальна рецесія 2007–2009 рр. є не стільки фінансово-економічною кризою в її традиційному розумінні, скільки початком системної адаптації держав до горизонтальної логіки розвитку. Ця адаптація супроводжується різким уповільненням макроекономічної динаміки (так звана «нова нормальність»), що покликане, судячи з усього, забезпечити системам час для організаційного маневру та дати їм можливість поступово перейти до кластерно-мережевого укладу. Адже на початку XXI ст. всі типи економік, включаючи США та розвинені країни ЄС, зіткнулися з кризою сукупного виробництва, у силу чого процес їх посткризового відновлення йде повільніше, ніж після аналогічних рецесій минулого. Це зумовлено тим, що новітні оптичні та нейронні (засновані на комп'ютерній імітації роботи людського мозку) інформаційні технології відкривають нові можливості в різних сферах економічної діяльності. Настає ера «заводів без робочих» і «віртуальних компаній», адже мережева економіка не тільки інтегрує філії компаній, розміщених на різних територіях, а й спостерігається глобалізація світової економіки в єдиний простір, і у цьому разі географічне розміщення мережевих компаній не грає ніякої ролі, що суттєво відрізняє її від командного та ринкового типу економічної системи (детальна характеристика наведена в табл. 2).

З даних, наведених у таблиці 2, видно, що мережева економіка має істотно інші характеристики порівняно з командними та ринковими економіками як із пози-

цій використання системного підходу, так і з позицій розміщення продуктивних сил, звернення товару та капіталу та ін. Наприклад, у мережевій економіці розміщення виробничих сил набуває соціально-економічного характеру, що в найбільшій мірою відповідає інтересам світової спільноти.

Важливо зазначити, що як і будь-який тип економічної системи, мережева економіка має свої переваги та недоліки. Зокрема можна очікувати, що в найближчому майбутньому для основної маси населення в країнах із домінуючою мережевою економікою життя стане дешевше та буде давати більше можливостей для самореалізації людей. З іншого боку, конкуренція стане жорсткішою і зажадає додаткових зусиль для освоєння нових принципів виживання у мережевій економіці. Слід також очікувати на появу нового чинника соціально-економічної нерівності: ті, хто має кращий доступ до мережі і краще адаптований до її особливостей, матимуть переваги над іншими.

У контексті становлення мережевої економіки важливо проаналізувати і рівень її розвитку в країнах світу, використовуючи індекс готовності до участі в мережевій економіці (Networked Readiness Index – NRI), запропонований Центром міжнародного розвитку Гарвардського університету за підтримки Світового банку в рамках проекту INFODEF. Індекс мережевої готовності – це комплексний показник розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, який представляється Всесвітнім економічним форумом та Міжнародною школою бізнесу INSEAD з 2002 р. в рамках спеціальної щорічної серії доповідей про розвиток інформаційного суспільства в світі [2].

Індекс являє собою оцінку здатності країни використовувати можливості ІКТ. Такий індекс, по-перше, інформує бізнес-лідерів та представників органів влади про основні чинники, що впливають на розвиток ІКТ, для обліку в державній політиці цих чинників. По-друге, у довгостроковому плані така інформація сприяє залученню в мережеву економіку більшого числа людей, організацій та співтовариств з усього світу. Індекс не тільки оцінює готовність тієї чи іншої

Таблиця 2

Порівняльна характеристика типів економічної системи

№ п. п.	Характеристика	Типи економічної системи		
		Командна	Ринкова	Мережева
1	Пріоритет системного підходу	Підпорядкованість політичним цілям	Рівноправність відносин економічних агентів	Підпорядкованість інтересам мережевої організації
2	Розміщення виробничих потужностей	Директивне	Економічне	Соціально-економічне
3	Обіг товару та капіталу	Визначається адміністративною структурою	Регулюється конкурентними відносинами економічних агентів	Регулюються рівноправними відносинами економічних агентів
4	Адаптація до змін зовнішнього середовища	Жорсткість зв'язків, велика інерційність	Сприйнятливість до змін, що передається через цінові сигнали	Сприйнятливість до змін через довгострокові партнерські відносини з споживачами і через цінові сигнали
5	Динамічність модифікації та масштабування	Односпрямованість нарощування організаційної структури	Адаптивна трансформація організаційної структури	Гнучкість модифікації структури за рахунок модульності

Джерело: складено на основі [1]

Індекс готовності країн до сільової економіки (індекс NRI)

Рейтинг	Країни	NRI	Рівень використання ІКТ	Мережевий доступ	Мережева політика	Мережева політика	Мережева економіка
1	США	6,05	6,07	6,61	6,15	6,22	5,12
2	Ісландія	6,03	6,35	5,82	6,07	5,96	4,98
3	Фінляндія	5,91	5,71	6,35	6,40	6,42	5,29
4	Швеція	5,76	5,67	6,39	6,04	5,91	5,11
5	Норвегія	5,68	5,68	6,04	5,81	5,94	4,90
6	Нідерланди	5,68	5,61	5,97	5,97	6,07	4,94
7	Данія	5,66	5,43	6,14	5,82	5,88	4,93
8	Сінгапур	5,47	5,29	5,75	6,25	5,57	5,04
9	Австрія	5,32	5,13	5,72	5,80	5,80	4,68
10	Великобританія	5,32	4,95	5,72	6,06	5,61	4,92

Джерело: складено на основі [5]

країни до участі в інформаційному світі, а й показує, що лежить в основі відмінностей між країнами. В індексі NRI виділено два складники: рівень використання мережевих технологій та сприяючі чинники. Значення індексу NRI для кожної країни розраховується як середнє значень цих двох складників. Таким чином, індекс NRI відображає, по-перше, ступінь участі кожної країни в мережевій економіці і, по-друге, потенціал країни для участі в мережевій економіці в майбутньому (рейтингіванія країн за рівнем розвитку мережевої економіки наведено в табл. 3).

Згідно з індексом NRI, країни, що мають найбільш високе положення в рейтингу, це країни з високорозвиненими ІКТ і найбільшим потенціалом їх використання. Безумовно, високі значення одного складника індексу (сприяючих чинників) впливають на значення іншої складника (рівня використання мережевих технологій), наприклад високе значення компоненти «сприяючі чинники» сигналізує про потенційну здатність країни швидко розвиватися на основі наявної ІКТ-структури. Крім того, індекс NRI відображає основні тенденції, можливості і недоліки інформаційної політики країни та відображає рівень залученості кожної країни в інформаційний світ.

Вимірявши поточний стан розвитку мережевої економіки та темпи її розвитку, побудували представлену нижче схему – карту нашої «мережевої планети», в якій країни розділені на чотири групи: лідери, країни зі сповільненим темпом зростання, перспективні та проблемні. При цьому доцільно зазначити, що деякі країни знаходяться на кордонах цих областей [6, с. 12–16].

Країни-лідери (Нова Зеландія, ОАЕ, Сінгапур, Великобританія) мають розвинену мережеву економіку та потужну динаміку розвитку, вони стимулюють упровадження інновацій, ефективно використовуючи своє вигідне становище. Проте складно підтримують високі темпи зростання протягом довгого часу, а інновації часто виявляються ненадійним фундаментом для розширення економічного впливу. Щоб не втратити своїх позицій, ці країни повинні створювати новий попит, а розроблення інноваційних рішень повинне йти в них повним ходом. В іншому разі вони ризикують перейти в розряд країн зі сповільненим темпом розвитку мережевої економіки.

Країни зі сповільненим темпом зростання мають розвинену цифрову економіку, але втрачають динаміку розвитку. П'ять країн у цьому рейтингу з найбільш високими оцінками (Норвегія, Швеція, Швейцарія, Данія і Фінляндія) знаходяться у цій категорії, що показує, як непросто зберегти темпи зростання мережевої економіки. Щоб подолати «цифрове плато», цим країнам доведеться докласти зусилля щодо переосмислення своєї економічної моделі, поставити все на ті цифрові технології і технологічній сфері, в яких вони лідирують, та усунути будь-які перешкоди на шляху інновацій. Тому, як підтримувати інноваційний розвиток, вони можуть повчитися у країн-лідерів. Використовуючи свій досвід, масштаб і мережевий ефект, країни зі сповільненим темпом розвитку можуть перейти у рейтинг країн-лідерів.

Перспективні країни нині знаходяться на низькому рівні мережевізації, але стрімко розвиваються. Істотна динаміка розвитку та великий потенціал можуть зробити їх дуже привабливими для інвесторів. Їх стримують нерозвинена інфраструктура та низька якість інституційного середовища. Найкраще рішення для них – створення нових якісних інститутів, які допомогли б стимулювати впровадження інновацій. Перспективні країни мають потенціал для того, щоб стаги лідерами майбутнього. Очолюють цю групу Китай, Малайзія, Болівія, Кенія і Росія.

Проблемні країни (Бельгія, Болгарія, Словаччина, Словенія) знаходяться на низькому рівні мережевізації та мають низьку динаміку, що створює для них великі труднощі. У деяких із них темпи цифрового розвитку і зовсім знижуються. Деякі з проблемних країн креативно підходять до проблем суттєвої нестачі інфраструктури, інституційних обмежень та недосвідченості споживача. Найнадійнішим способом збільшити динаміку розвитку для них буде поліпшення доступу населення до Інтернету за рахунок скорочення розриву у використанні мобільного Інтернету, тобто різниці між кількістю мобільних телефонів та мобільних телефонів, підключених до мережі.

Висновки. Проведений аналіз дав змогу виявити такі особливості становлення і функціонування мережевої економіки.

1. Мережева економіка базується на п'ятому технологічному укладі, в якому панівні позиції займають комп'ютерні та інформаційні технології, засоби косміч-

ного зв'язку, а глобальна інформаційна мережа є необхідною умовою існування.

2. У мережеві економіці створюються сприятливі можливості для глобалізації ринків фінансів, товарів, робочої сили, що має різні наслідки для розвинених і країн, що розвиваються. Інтелект і фінанси в силу своєї мобільності стають епіцентром світової економіки. На фінансових ринках зростає частка спекулятивного капіталу.

3. У мережеві економіці між різними індивідуумами встановлюються прямі горизонтальні зв'язки, так що кожен легко може спілкуватися з кожним.

4. Нарешті, оскільки інформація в мережі поширюється дуже швидко, то для мережевої економіки характерна майже миттєва динаміка попиту та пропозиції, причому цінність низки товарів проявляється не стільки в їх рідкості, скільки, навпаки, в їх масовості.

Список використаних джерел:

1. Дятлов С.А. Структурная трансформация экономики: соотношение плановых и рыночных механизмов реализации: матер. всерос. науч. конфер. СПб.: ГУЭФ, 2016. URL: <http://dyatlov.nw.ru/main.htm>.
2. Электронная коммерция. Основные понятия. URL: <http://citforum.creator.dp.ua/>, www.icommerce.ru/articles/2000/7/29.stm.
3. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура. М.: ГУ ВШЭ, 2015. С. 4–7
4. Химанен П., Кастельс М. Информационное общество и государство благосостояния: финская модель; пер. с англ. М.: Логос, 2016. С. 12–17.
5. Методология, проблематика и мониторинг информационно-сетевой экономики. URL: http://dyatlov.nw.ru/statya_4.htm.
6. Сидоров О.В. Развитие сетевых форм экономических отношений. Проблемы современной экономики. 2017. № 3(35). С. 12–16.

УДК 338.246

Грущинська Н.М.,
доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри публічного управління та адміністрування,
Навчально-науковий інститут неперервної освіти
Національного авіаційного університету

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СВОБОДИ: ЕФЕКТИВНИЙ БАЛАНС

Грущинська Н.М. Державне регулювання економічної свободи: ефективний баланс. У статті проведено аналіз впливу держави на економічний розвиток країни для визначення ефективності послаблення її впливу чи, навпаки, активізації втручання. Успіх системи залежить від того, наскільки високим є рівень економічного забезпечення суспільства, і від того, наскільки ефективними є механізми ліквідації соціальної нерівності. Високий рівень економічного зростання збільшує ймовірність того, що все більше соціальних груп матимуть можливість скористатися його результатами. Відповідно, доведено, що економічне зростання передбачає економічну свободу. Демократичні ідеали свободи і рівності повинні поєднуватися з економічними процесами як соціального партнерства, здатного враховувати інтереси як бізнесу, так і працівників.

Ключові слова: державне регулювання, економічна свобода, економічна демократія, вільний ринок.

Грущинская Н.М. Государственное регулирование экономической свободы: эффективный баланс. В статье проведен анализ влияния государства на экономическое развитие страны, чтобы определить эффективность ослабления ее влияния или, наоборот, необходимость активизации вмешательства. Успех системы зависит от того, насколько высок уровень экономического обеспечения общества, и от того, насколько эффективны механизмы ликвидации социального неравенства. Высокий уровень экономического роста увеличивает вероятность того, что все больше социальных групп смогут воспользоваться его результатами. Соответственно, доказано, что экономический рост предполагает экономическую свободу. Демократические идеалы свободы и равенства должны сочетаться с экономическими процессами в качестве социального партнерства, способного учитывать интересы как бизнеса, так и работников.

Ключевые слова: государственное регулирование, экономическая свобода, экономическая демократия, свободный рынок.

Grushchynska N.M. State regulation of economic freedom: effective balance. The article an analysis is held on the power of the state on the economical development of the territory, and the method of identification is effective. The success of the system depends on how high the level of economic provision of society is and how effective the mechanisms of eliminating social inequality are. Accordingly, it appears that economic growth implies economic freedom. Democratic ideals of freedom and equality must be combined with economic processes as a social partnership capable of taking into account the interests of both business and employees.

Key words: state regulation, economic freedom, economic democracy, free market.